

FOLCARDUS

COENOBII SITHIVENSIS APUD ATREBATES MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA.

(CAVE, *Scriptorum ecclesiasticorum Historia litteraria*, pag. 531.)

Folcardus, coenobii Sithivensis apud Atrebatas monachus, claruit anno 1060, diuque deinceps vixit. Vir pro sorte sæculi quo vivit non indoctus, Gulielmo Anglorum regi, quem *Conquestorem* vocamus, admodum familiaris, qui subacta Anglia ipsum Torneicæ preposuit, ubi xvi fere annis abbatis vices supplevit. Diu in Anglia versatus est donec ortis illum inter et episcopum Lincolnensem simultatibus, ad monasterium suum Sithivense recessit. In litteras misit primo quidem per compendium, deinde recognitos et auctos De vita et miraculis S. Bertini abbatis Sithivensis libros duos, quos Bovini abbati suo inscripsit. Hos ex mss. codicibus Bertiniano et Vedastino edidit Mabillonius Sæc. Benedict. III, part. 1, pag. 104; qui etiam librum u Miraculorum, ab auctore anonymo circa initium sæculi x scriptum, subjecit. Recenset quidem Baleus (*De script. cent. II*, p. 164) Folcardum quemdam Dorobornensem, coenobii Cantuariensis monachum, virum doctissimum, anno 1060 clarum, quem eundem cum nostro fuisse existimamus, quemque Aldredi Eboracensium archiepiscopi, magni sui Mecænatis jussu, De vita et miraculis Joannis archiepiscopi Eboracensis libros duos, eidem Aldredo nuncupatos, atque alia quædam scripsisse, Baleus refert. Certe Folcardum nostrum S. Oswaldi Wigorniensis episcopi, aliorumque sanctorum Angliæ historias suaviter composuisse, testis est Ordericus Vitalis, ejusdem pene temporis scriptor Hist. Eccl. lib. II, ad ann. 1118, ubi plura de Folcardo habet. Vitæ Joannis archiepiscopi Eboracensis a Folcardo scriptæ meminit etiam auctor incertus De vita S. Joannis Monast. Anglic., tom. I, qui pariter ac Baleus Folcardum Cantuariensem vocat, montum chum scilicet, non quod Mabillonius male habet, Cantuariensem archiepiscopum. Vitam ipsam extulit Mabillonius Sæc. Benedict. III, part. 1, pag. 433. Librum vero Miraculorum, quem etiam memorat Baleus, reperire non potuit. De aliis Vitæ Bertinianæ scriptoribus, anonymo quodam antiquiore, et Folquino abbate Lobienai, Actorum etiam SS. Audomari, Folquini episcopi, Winnoci et Salvini compilatore anonymo altero, denique Simone abbate Sithivensi, exeunte sæculo XII claro, plura te docebit et Mabillonius in *Observationibus præviis*, ubi supra, p. 104.

VITA S. BERTINI

ABBATIS SITHIVENSIS IN MORINIS

AUCTORE FOLCARDO.

(Apud MABILL., *Acta SS. ord. S. Bened. Sæc. III, parte II*, pag. 104)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Multi gesta S. Bertini abbatis in litteras retulerunt. Sex omnino invenio hujusce argumenti lucubrations. Prima est anonymi cujusdam, quem cæteri postea secuti sunt. Secunda Folquini abbatis Lobienais, qui Acta SS. Audomari, Bertini, Folquini episcopi, Winnoci et Silvini Waltero abbati Bertiniano, anno 996 mortuo nuncupavit. Tertia et quarta auctorem habent Folcardum, Sithivensis coenobii monachum. Quinta et sexta metricè compositæ sunt, una quidem ab anonymo quodam, alia a Simone, ut putant, abbate Sithivensi sub finem sæculi XII, quanquam Joannes Iperius de Simone abbate agens, ejus rei, ni fallor, haud meminit. Quatuor postremas scriptiones e monasterio Sithivensi accepimus, beneficio tum viri religiosissimi D. Joannis Le Pecqueur, subprioris, tum humanissimi D. Gerardi du Val coenobitæ. Hic unicum exhibemus Folcardum, de aliis auctoribus pauca dicturi.
2. Anonymum Vitæ Bertinianæ scriptorem perantiquum laudant auctor libri De gestis S. Winnoci abbatis, Folcardus et alii: Folquinum Jacobus Mabranus passim, maxime in scholiis ad cap. 1, lib. III De Morinis, ubi ait Folquinum in Actis SS. Audomari, Bertini, etc., multa præterisse quæ apud alios reperire est, quia solummodo ea inserere in votis habuit quæ lectionibus Breviarum possent adaptari. Hunc putant esse Folquinum levitam et monachum Bertinianum, qui principum ac regum diplomata aliaque instrumenta in unum retulit, et annis regum annos Dominicæ Incarnationis aptavit; qua in re a

vero calculo passim aberravit. Anonymum legit, et cum subjecta Folcardi incubratione contulit D. de With, cœnobita Bertinianus, ante annos triginta vitâ functus; cujus animadversiones a D. Gerardo du Val communicatas in ora marginali apponemus.

3. Folcardus, Bertinianus monachus, primo quidem compendio scripsit Vitam S. Bertini, quam postea fusius a se reddendam promisit. Sic habet in prioris lucubrationis epistola dedicatoria. « Domino suo Bovoni Patrique desideratissimo Folcardus nulli inserendus paginæ, quod summum est coram summo pontifice. Fortassis, Pater mi, in tuum vernaculum tuo quondam lacte tuisque educatum alimentis merito frequentius stomacharis, quod solum terram occupem ut frus illa inutilis, nec quidvis tuæ quæ quondam puerum insevesti, promam institutionis. Jus, fateor, esset, quæ insevesti, etsi non digno, tamen quocunque pullulare germine; sed cupido vires deficiunt, Pater optime, quo cogor inter privatos ignobilis delitescere. Hinc te sæpius rite indignatum meæ inertix concesserim, hocque a te summum in me beneficium libens conceperim. Unde quæ hactenus minus consulte egi, ad jussum paternitatis tuæ in melius transferre curavi. Quod meditati occurrit in medio Vita beatissimi Patris nostri Bertini, quam rescribere orsus sum, impellente causa multiplici. Quod si sic ex re constabit, examinis tui trutina probabit. Bona siquidem dicturus facturusve, a nullo malui quam a te principium sumere, qui tot commodis inservis nobis omnibus quotidie. Dein vero quod quorundam fratrum devotæ petitioni oportuit me satisfacere, qui dum aliquid apud tantillum videntur petere, magis imperare ex ipsa noscuntur petitione. Nec eo, fateor, ipsi petunt, ut reor aut ego subaudio, ut veteri posthabito sive neglecto hoc o, us rapiatur in publico: quod absurdum nimis esset, me late aliquid inter tot et tales, ut ita dicam, nubigenas moliri. Sed si ita jubes, secundum illud quod lignea et scitilia vasa cum aureis aiunt in templo Domini, sic hæc meæ parvitatatis descriptio servetur cum veteri. » Dein sequitur alius Prologus hoc exordio: *Deificæ Trinitatis clementia*, etc.; qui Prologus diversus est in exemplari Cisterciano. Sic vero incipit Vita: « Beatus puer Bertinus generosa progenitorum stirpe ortus traditur in Constantiæ finibus, » etc. Demumque ita librum concludit: « Hæc dicta sufficiant pauca e pluribus, quæ compendiosa quidem terminavimus diffinitione, sed patentioris textus serie disponimus elucidare. » Vides hic promitti prolixiorem descriptionem. Et infra librum De miraculis S. Bertini a se scriptum iri pollicetur his verbis: « Lectoris ergo nos accomodantes satisfactioni, ac si jam de Vita relecto Patris clarissimi, subsequenter scriptis textum exsequemur signorum, quæ per eum gessit Dominus Deus virtutum. » Quod utrumque præstitit, editis libris De vita et miraculis S. Bertini, quos hic pri: um typis donamus. Etsi enim libri manu ex-

rati auctoris nomen haud præferunt, id tamèn colligimus ex ejus ætate, quam ipse indicat libro i Mirac., cap. 11. Quanquam liber secundus De miraculis a principio antiquiorem sapit auctorem, cui cætera Folcardus adjecisse videtur. Omericus Vitalis in eccl. Hist. lib. 11, ad ann. 1108, laudat « Fulcardum S. Bertini Sithiensis monachum, multa eruditione validum, quem Guillelmus Anglorum rex subacta Anglia Torneixæ præposuit, ubi Fulcardus fere xvi annis absque benedictione abbatis vices supplavit. Hic affabilis, inquit, et jucundus fuit atque charitativus, grammaticæ artis ac musicæ peritissimus. Unde pretiosa peritiæ suæ monumenta reliquit in Anglia futuris generationibus. Nam plures dictatus memoria dignos edidit, et S. Oswaldi Guigornei s episcopi aliorumque sanctorum, quorum vitago do Albione processit, delectabiles ad canendum historias suaviter composuit. Ortis postmodum quibusdam simultatibus inter ipsum et Lincolnensem episcopum recessit, » nempe in monasterium Sithiense, ubi Vitam S. Bertini exornandam suscepit.

4. Bovo, abbas Bertinianus, cui Folcardus primam scriptionem suam dedicavit, auctor fuit elevationis corporis S. Bertini, a Folquino Morinorum episcopo loco secreto reconditi ob Nortmannorum infestationes; ejusque facti relationem litteris mandavit, quam ex mss. codd. erulam publicam post Folcardum, qui eandem historiam in libro ii Miraculorum præstrinxit. Bovo monasterio Sithiensi præfuit ab anno 1043 ad 1065, uti discimus ex Joannis Iperii Chronico Bertiniano, cap. 37, qui Iperius etiam gesta S. Bertini in Chronicon suum retulit cap. 1.

5. De duobus poetis, Anonymo et Simone, nihil est quod adnotemus. Eorum lucubrationes typis committere non visum est operæ pretium. Simon Bertiniano monasterio præfuit ab anno 1176 ad 1187, quo abbatis dignitatem abdicavit, febre quartana aliisque molestiis affectus, in quatuor annos superstes. Lege Joannis Iperii Chronicon, cap. 103. Simonis carmen de S. Bertino incipit hoc modo:

*Filius et frater merito tuus, o pia mater,
Laudibus immensis celebremus, plebs Sithiensis.
Unam cum reputem tibi non satis esse salutem,
Me conferre putes tibi cum Patre mille salutes.
Ergo fave Simoni, quæso, Pater alma, Leoni,
Cui quod concepi dudum, modo scribere cæpi
Laude Dei festa nostri Patris inclityta gesta.*

6. S. Bertini memoriam celebrant sincera Martyrologia Usuardi, Adonis, et Flori additam: nuntum a Bodam. *Nonis Septembr.*, inquit Usuardus, in pago *Tarvennensi S. Bertini abb.*; et Ado eodem die: *Natalis S. Bertini abbatis, magnæ sanctitatis et innocentix viri.* Florus vero: *Depositio S. Bertini confessoris et monachi, qui in divinis rebus prudens, et in malis simplex, virtutibus clarui dirinis.* Præterea S. Bertini abscensio a Folquino sæculo ix facta antiquis Calendariis inscribitur xvii *Kalend. Augusti*. Elevatio sæculo xi celebrata a Widone

Remorum archiepiscopo VII *Nonas Maii*; Translatio A denique in thecam pretiosorem sæculo XIII per Petrum Morinorum episcopum XVII *Kalend. Augusti*; de quibus infra suis locis.

7. An Bertinus monasterii Sithivensis primus abbas fuerit, merito dubitari potest. Scriptor Vitæ S. Audomari episcopi Tarvennensis, editæ sæculo II Bened., primum locum tribuit Mummolino, Bertino secundum. Joannes Iperius e catalogo abbatum Sithivensium penitus expungit Mummolinum, quem Bertino postponunt Sammarthani in Gallia Christiana, at immerito certe. Siquidem Mummolinus B. Eligio successit in sedem Noviomagensem anno 669, etque præfuit *per viginti et sex annos*, testante auctore Vitæ S. Audomari: proindeque longe ante S. Bertinum vivere desiit. Veri simile est Mummolinum per annos XIV ante initam sedem episcopalem præfuisse abbatem *Veteri Monasterio*, quod nomen ipsius hactenus retinuit; et curam habuisse fabricæ novi monasterii Sithivensis; non tamen eo loci rexiss; monachos, nisi forte ad breve tempus, eo quod vix dum perfecto cœnobio raptus sit ad episcopatum; mox vero Bertinum fabricæ suprenam imposuisse manum, et coloniam monachorum præpositum fuisse.

8. Sithivense seu Sithiense monasterium anno circa 660 ædificari cœptum in pago Tarvennico, a prima sui origine amplissimum, hactenus S. Bertini nomine celebratur, inclusum muris Audomaropolis, quæ urbs a monasterii celebritate orta, ab annis centum cathedra episcopali donata est, excisa Tarvenna. Duplex fere a cœnobii primordiis conventus monachorum isthic fuit, unus quidem in S. Petri basilica, constans monachis centum et quinquaginta; alter in S. Mariæ ecclesia cœmeterii loco ædificata, habens cœnobitas quadraginta, quos Fridogisus abbas sæcularis sæculares canonicos fecit. In hac demum S. Mariæ basilica sedes episcopalis erecta, in alia cœtus monachorum perseverat. Procedente tempore isthic etiam, ut et alibi passim, admissæ sunt sanctimoniales, quas *Conversas* appellabant, Gregorio nono pontifice per Romanum S. Angeli diaconum cardinalem expulsæ. « Erant tunc, inquit Iperius, cap. 46, parte xx, in hoc monasterio moniales quæ dicebantur conversæ sub habitu religionis, non tamen sub professione regulari inter duas portas monasterii, juxta ecclesiam S. Martini commorantes, de elemosyna monasterii viventes, in hospitali pauperibus servientes, vestes sacras et ornamenta ecclesiæ cum opus esset consuebant et abluabant. Et quia non licebat mulieribus ingressus intra monasterium monachorum, matres, sorores et propinquas nostras cum ad nos veniebant, recipiebant. »

9. Ut vero intelligas ea quæ de variis monasterii principalis basilicis dicuntur, juvat Iperii verba e cap. 3 hic attexere: « Notandum est quod ecclesia ista diversis successive temporibus diversimode nominata fuit. Præmo enim dicta fuit Sithiu a nomine

villæ vel loci qui Sithiu dicebatur, quam ecclesiam B. Bertinus fundavit in honore B. Petri apostoli, qui adhuc nunc est et Pater et patronus. Deinde B. P. Bertino numero sanctorum adaucto, quia ipse primus fundator noster existit, ab eo denominatus est locus monasterium S. Bertini Sithiensis. Et ut nominis recompensatio fieret, constructa fuit ecclesia B. Petro ad occidentalem partem templi ad plagam septentrionalem, a qua adhuc nominatur porta S. Petri ibidem. Beato vero Martino facta fuit ecclesia juxta illam quæ nunc est parochialis ecclesia S. Martini in insula. Et inter duas has ecclesias sanctorum Petri et Martini factum est hospitale pauperum seu domus elemosynæ; via quoque patens, per quam de una ecclesia ad aliam, ac de hospitali ad utramque patebat ingressus. Demum igne fortuito consumptis ecclesiis beatorum Petri apostoli ac Bertini, tempore domni Roderici abbatis (*qui anno 1021 præesse cœpit*) ordinatum fuit, quod adhuc hodie servatur, quod templi nostri majus altare, imo ipsummet templum semper consecratur in honore B. Mariæ Virginis, beatorum apost. Petri et Pauli atque B. Bertini confessoris Christi; secundum vero altare in quo solet dici missa matutinalis, semper appropriatur et consecratur in honore S. Martini Turonensis episcopi. » Hactenus Iperius.

10. Istud asceterium tanta religione et sanctæ Regulæ cultu per varias alternantis humanæ conditionis vices floruit, « ut de viginti duobus sanctis illius ecclesiæ monachis jam solemnizet Ecclesia, » inquit Iperius in Prologo. Viginti quinque numerat Locrius in Chronico Belgico, nimirum Bertinum abbatem et cœnobii conditorem, Ebertramnum abbatem Veromandensem, Walbertum comitem, ejusque filium Bertinum parvum, Mummolenum Noviomagensem episcopum, Winnocum abbatem Uvromholtensem cum Quadanoco, Ingenoco, et Madoco ejus sociis; Erkenbodonom Sithivensem abbatem quartum hoc sæculo VIII; Humfridum ex monacho Prumiensi abbatem Bertinianum, et Fulconem Remensem archiepiscopum itidem abbatem, Wocardum, Winebaldum, Ragenardum et Gerwaldum monachos martyres sæculo IX; Grimwaldum Wintoniensem D abbatem cum sociis Joanne et Assero, ac Gerardum abbatem sæculo X; Lambertum, Simonem et Leonem abbates Sithivenses cum Joscione et Bernardo monachis sæculo XII

11. Ex eodem asceterio prodierunt quamplures alii qui ad infulas episcopales evecti sunt. Isthic etiam sæculi pompam et dignitates abdicarunt viri spectatæ nobilitatis, « Gunthertus clara stirpe, patre Gorberto, matre vero Ebertruda progenitus, » inquit Iperius, cap. 11, parte III; « Honrocius comes, Adalardi abbatis pater, » cap. 13, parte III; « Zoppo regis Caroli Calvi vicarius, » cap. 15, parte I; « Megenfridus puer nobilis, a patre Ruodwaldo oblatus, » cap. 16, et alii: quibus addendi Childericus rex ultimus Merovingicæ stirpis « in Sithiu

monasterio tonsus, et Guillelmus Flandrensis comes, qui morte instante religiosam vestem induit, et in Sithivensi monasterio sepultus est, teste Ordrico Vitali in Hist. lib. XII, ubi ejus epithaphium refert ad annum 1127.

12. Præterea ex hac abbacia originem sumpserunt, scu, ut verbis Iperiani Prologi loquar, « sunt derivata quatuordecim honesta monasteria, » adeo ut Sithivensis Ecclesia « patriæ sedem primam obtineret post cathedralem Morinorum. » De monasteriis Woromboltensi, Bergensi, Alciensi, Hunulfriculiensi et aliis e seminario Sithivensi profectis, lege sæpe laudatum Iperium.

13. Non tantum sanctorum seminarium fuit iste locus, sed etiam sanctorum asylum et confegium. Istuc se recepere SS. Anselmus et Thomas Cantuarienses archiepiscopi, Admissi etiam non semel mo-

nachi Cantuarienses a regibus puls, primo quidem in S. Thomæ odium ab Henrico IV, deinde vero a Joanne rege anno 1207. De primis agit Iperius cap. 44, parte II, de aliis cap. 46, parte XII, ubi hæc verba: « Quibus adventantibus D. abbas et conventus inobviam eis cum cruce, candelis et thymamateriis processionaliter incesserunt usque ad ecclesiam S. Dionysii, et eos luc in monasterium adduxerunt. Erant monachi septuaginta, familiares autem usque ad centum: qui omnes insimul per dies duodecim hic apud nos manserunt, donec per abbatias circumquaque bini vel terni a suo priore missi sunt, ipso priore cum sedecim monachis plus quam per annum nobiscum remanentibus, » etc. Egregium sane Christianæ charitatis et religiosæ hospitalitatis

Exemplum!

PROLOGUS AUCTORIS.

(Ex antiquiori anonymo.)

1. Domino omnipotenti bonorum munerum largitori multiplices gratiæ laudesque sedulo sunt referende, qui omnium creaturarum visibilibus et invisibilibus conditor et gubernator existens, Filium

suum unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum ad docendas redimendasque omnigenas gentes misit ad terras; et cætera ut in Vita S. Audomari infra.

INCIPIT VITA.

CAP. I. In qua provincia natus est B. Bertinus, et quod in pueritia monachus factus est.

2. Beatus puer Bertinus generosa progenitorum stirpe ortus traditur in Constantiæ finibus, quam Rhenus subterfluens sub ejusdem urbis muros in Apollamo lacu ferme tribus stagnatur millibus; quæ hinc e vicino Bœotiam, illinc Burgundiam, ab astro autem Alpina suspicit juga. Hic itaque suis pignus admodum dilectum progenitoribus nutriebatur diligenter infantulus, uti tantus in Domino post futura. Cui cum ad mundi gloriam a Deo terrena nobilitate suffragaretur dignitas, ab ipsis infantie cuius major servitutis Christi coadolevit charitas. Quod exhibens mox ut ad id ætatis pervenit, pueritiæ suæ principia evangelica perfectione Deo dicavit. Parentibus enim et patriæ Dominum secuturus abrenuntiavit: et ut perfectionis nil Domini servo abesset, monachum in Luxoviensi cœnobio sub patre Eustachio professus est. Cujus vita et doctrinæ institutio quam spiritualis gratiæ compos fuerit, scire datur in ipsa excellentia gregis cui præfuit, præsertim nunc cum evidentioribus sanctitatis eorum pateat signis, quos pluribus terris coram Domino suis sci-

mus patrocinari meritis. Horum teneram vitam moresque Bertinus puer quidem ætate, sensu autem senior, imitari Spiritu sancto inspirante contendit, quem postquam suæ gratiæ charismatibus mancipavit, inter tales tantosque Patres, ut eorum exemplis instrueretur, adscivit. Omnibus tandem perfectioribus vita auctum munus in pueritia, inexhauste cœlestis desiderii vigore præditum provexit in adolescentia.

CAP. II. Quod adhuc adolescentulus ad S. Audomarum pervenit.

3. Ergo cum jam Dominus militem suum mundo manifestius propalare disposuisset, ne in absconso lucerna tantæ claritatis lucens tot mortalium spiritualia commercia differret, egressus quobus tantum comitibus Mummolino et Ebertramno, magnæ scilicet sanctitatis viris, tertius adjunctus, perfectus sanctæ Trinitatis cultor in Galliam usque pervenit (1). Videntes igitur prædicti viri sancti, Bertinus scilicet et socii ejus, ibidem messem quidem multam, operarios autem paucos, cœperunt longe lateque verbum vitæ instanter per totam Galliam disseminare. Adhæserunt autem eis quamplures viri religiosi,

(1) Cisterciense exemplar sic habet: *Morinensium fines pervenit, quibus tunc ejus compatriota et (ut fertur) consanguineus, egregius Christi præsul Audomarus larga divinatorum dogmatum fuenta propinabat. Consanguinitatem istam probat Joannes Iperius cap.*

1, parte I et V, ubi Audomarum et Bertinum ex S. Arnulfi prosapia descendisse affirmat. Lege hæc de re, si tanti est, Malbrancum lib. III, de Morin., cap. 1.

qui ab eisdem a mane usque ad vesperam æternæ vitæ pabulis reficiebantur; nec minus quoque palatini proceres intermissa ad tempus regali servitate ad eos confluēbant, eorumque modestam conversationem in recte vivendo ad exemplum sibi proponebant.

4. Tempore illo Lotharius filius Ludovici regis regni Francorum monarchiam gubernabat: cujus aures cum jam suorum procerum relatione pulsaret sanctorum Bertini sociorumque ejus eximie conversationis crebra opinio, mox eos suis astare jussit conspectibus. Quibus illatis a rege, vir Domini Bertinus et ejus socii honorifice sunt suscepti, et longo tempore intra regis palatium summa diligentia subrogati. Post longum autem temporis intervallum præmemorati viri S. Audomarum tunc Tarvennensem episcopum (cujus compatriota et consanguineus erat S. Bertinus) adierunt ut ei in prædicando essent comites, quatenus in æterna retributione a Deo mererentur fieri æqualis gloriæ participes. Sanctus vero Audomarus eosdem Dei famulos gratifice recipiens, omnipotenti Deo gratias egit, qui tales sibi ad prædicandum Evangelium adjutores misit. Erant enim in fide perfecti catholici, et in ecclesiasticis disciplinis atque in divina Scriptura eruditi. Substant igitur officium legationis suæ labore prædicationis continuæ.

CAP. III. Traditio Adroaldi.

5. (2) Interea quidam vir nobilis valde prædives opum, Adroaldus nomine, nullum habens filium, tractare cum B. Audomaro et prædictis Dei famulis cepit, qualiter possessionum suarum ecclesiam hæredem faceret. Quem B. Audomarus, inspirante gratia Spiritus sancti, hortatus est ut S. Bertino sociisque ejus prænominatis quæque habere poterat conferret, quatenus ibidem cœnobium in honore B. Petri principis apostolorum construendo, turbam monachorum non modicam coadunarent. Quod Adroaldus præsentibus B. Audomaro cunctisque proceribus urbis Tarvennæ magna cordis alacritate complevit, tradens villam suæ proprietatis nuncupatam *Sithiu*, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo vigesimo sexto (3), anno autem undecimo regni Chlodovei filii Dagoberti, octavo Idus Septembris. In territorio igitur quodam ipsius villæ monasterium ædificare cœperunt, qui locus usque hodie Vetus vocatur monasterium.

(2) De verbo ex antiquiori Anonymo.

(3) Folquinus in Chron., lib. 1, cap. 2, scribit anno 11 Ludovici, Christi 645, rectius anno 648, aut insequenti, cui Chlodovei annus undecimus illigatur. Hujusce rei diploma ab Adroaldo confectum exstat apud Miræum cap. 3; Donat. et apud Joannem Iperium in Chronico, uti in Vita S. Audomari ad ann. 657 observavimus.

(4) Ex antiquiori Anonymo.

(5) Non Achario, sed B. Eligio in sedem Noviomagensem successit Mummolinus, ut in Vita S. Audomari adnotatum.

(6) Annorum numerum haud exprimit auctor primus; hæc vero addit: *Ut enim situm ejus loci*

A CAP. IV. Quare aptiorem locum sanctus vir Dei quærebat.

6. (4) Interea decedente Achario (3) episcopo urbis Noviomæ ad episcopatum ejusdem urbis venerabilis vir Mummolinus provehitur, et Ebertramus cœnobio S. Quintini a Mummolino præficitur; sanctus vero Bertinus in loco sibi a Domino collato annis quatuordecim resedit (6). Et quoniam locus ille permodicum minusque spatiosus erat, ut constructionem alicujus magni caperet apparatus, sanctus vir Dei Bertinus cœpit cum suis coadunatis ædificandi cœnobii aptiorem quærerere locum. Sed dictum Dominicum animo revolvens: *Sine me nil potestis facere* (Joan. xv, 5), perfecto hujus consilio Dei providentiæ cuncta disponenti sese ex animo committens, protinus navim conscendit sine gubernatore et remige per spatiosum stagnum cui adhæret prædictum monasteriolum. Dei tantum nutu navis agebatur, angeli quoque ministerio cerneret carinam contra fluentem præcipitis fluvii impingi, quousque aptum tenendo portum consisteret, et venerabilis vir Bertinus hunc versiculum ex ordine decantati psalterii promeret: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo quoniam elegi eam* (Psal. cxxxI, 14). Cognoscens igitur a Domino sibi locum illum electum, sine mora navim relinquens, monasterium nomine *Sithiu* in eodem loco in Dei nomine et in honore S. Petri ædificare cœpit. Confluentibus undique religiosis viris intra modicum tempus, multitudinem monachorum, videlicet centum quinquaginta (7) coadunavit, cum quibus multis in Dei servitio vixerat annis, turbamque sibi a Domino creditam sub districto sacræ regulæ jugo mente sollicita pervigil custodiebat pastor, sciens quod scriptum est (S. BENED. reg. c. 2): *Cui plus committitur, plus ab eo exigitur* (Luc. xii, 48). Beatis enim Dei famulis sub sua cura consistentibus Dominica atque apostolica prædicando mandata, sua quotidie districta conversatione ac religiosis actibus magnum bene vivendi præbebat exemplum, implens quod scriptum est: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra et glorificent Patrem vestrum* (Matth. v, 16), ne secundum apostolicum præceptum aliis prædicans, ipse D reprobis inveniretur. Nec decrant, providente Domino, vitæ eorum necessaria. Affines enim et quique nobiles Christo devoti ejus admonitione et doctrina,

loquamur nescientibus, hinc idem locus in humili colle situs fluvium Agnionam cum aquis palustribus, illinc silvam longis supereminentem habet tractibus. S. Thomas Cantuariensis archiepiscopus patrium solum vertere coactus, dicitur venisse ad Vetus monasterium, eremitorium quondam gloriosi confessoris Bertini, ubi per tres dies latuerit; et die quarto in Sithivensem abbatiam se recepisse, apud Iperium cap. 44, parte II. Nunc vicus S. Mummoloni, vulgo *Saint-Mummolin* appellatur, uno miliari ab Audomaropoli.

(7) Exemplar Cistercianum habet *ducentos fratres.*

plurima terrarum fundorumque illi conferebant donaria, sicut inferius patebit.

CAP. V. *Traditio de villa de Worinhoud.*

7. (8) Post prædictam etiam venerabilis memorix Adroaldi traditionem, qua se in ejusdem loci constructionis primitias primum exhibuit, quidam prædices Heremarus suæ proprietatis villam *Worinhoud* (9) dictam, Deo sanctoque Bertino contulit. Qui scilicet beatus vir tantorum divinæ largitatis impensorum non ingratus, quidquid sibi a Dei conferebatur fidelibus, eorum salutem revera consulens supernis sancivit usibus. Nam in prædicto fundo sanctum Winnocum a puero sua disciplina instructum cum ejus aliis commilitonibus direxit, quibus ut ad pauperum receptionem cellam ecclesiamque in honore S. Martini ædificarent jussit: quod prædicti viri unanimiter in Domino instanti labore compleverunt tempore modico. Statuto etiam fratrum conventiculo, suum in omni sanctitatis exercitio æmulum discipulum, sanctum scilicet Winnocum præfecit, quia de ejus vita et moribus non dubitabat, quem secum ab infantia sub Dominica monasterii schola nutrierat. Taliter ergo B. Bertinus omnium cœnobiorum Tarvennensis territorii auctor et pater existit, tantoque germine in propectu Ecclesie Christi fructificavit. Omissis tandem omnibus, quanta industria cuncta necessaria loco propriæ habitationis curavit providere, subsequenti narrabitur serie.

CAP. VI. *Qualiter cœmeterium acquisivit.*

8. Omnibus igitur commodis ejusdem loci suis fratribus perquisitis, cœmeterium parare non potuit, uti in palude. Super qua re sui in omnibus adjutoris dilecti Dei antistitis Audomari consilium et opem non distulit quærere. Qui præclarus pontifex solita charitatis adfuit exhibitione, ejusque consilio communicato et labore, fossa ambiens cœmeterium, eidem cœnobio consecravit in prædicti collis vertice, constructa in ejus medio basilica in veneratione sanctæ Dei genitricis Mariæ. Quam communi perfectam opere S. Bertino ejusque cœnobitis concessit integre anno sexcentesimo sexagesimo Incarnationis Dominicæ, donationem suam confirmans facta per privilegii descriptionem traditione, in qua se ejusdem beati Patris cunctorumque fratrum sub ejus patrocinio Deo servientium orationibus commendavit, petiitque ut in eodem cœmeterio, eo totius carnis viam ingresso, corpus exanime humarent. Cujus privilegii exemplar hic inscribere curavimus, uti tunc temporis a præfato Christi præfate Audomaro factum accepimus.

Exemplar chartæ S. Audomari de cœmeterio.

(Ex Chartulario Folquini, S. Bertini monachi. — *Vide Patrologiæ tom. CXXXVI, col. 1189.*)

9. Igitur decedente domno Audomaro episcopo, trigesimo quinto anno post prædicti cœmeterii et

(8) Deest hoc capitulum in antiquo Anonymo.

(9) *Worinholt* dicitur in Vita S. Winnoci infra ad ann. 717.

capelle donationem in villa *Waurantis* dicta, distante a *Sithis* cœnobio fere quatuor milliaribus a domno Bertino secundum ipsius beati viri in hoc privilegio rogatum exinde deportatus, in superscripta basilica, ante altare sanctæ Dei Genitricis est humatus, ac deinceps ipsa basilica domno Bertino fuit sublata.

10. Largus igitur honorum operum retributor contra diabolicas persuasiones indefessam sui militis Bertini aspiciens pugnam [*oculi enim Domini aspiciunt super justos, et aures ejus in preces eorum (Psal. xxiii, 16)*], magnamque ejus de ovibus sibi creditis intuens curam, almificis eum signis ac virtutibus glorificavit, de quibus, favente Domino, pauca subsequenti narrabimus sermone.

CAP. VII. *Traditio Walberti* (10).

11. Fuit igitur quidam vir nobilis honorificus et comes secundum vanam hujus sæculi dignitatem nomine Walbertus, uxor vero ejus Regentridis fuit nuncupata. Huic vero Waulberto et conjugi suæ pater confessionum (11) beatus fuit Bertinus, nec non et compater fuit secundum sæculi laudabilem ritum inter Christianos ad conjungenda fraternæ charitatis sædera conservatum. Beatus igitur Bertinus utrisque verbum sæpe prædicabat divinum. Quapropter pius vir prædictus Walbertus ad B. Bertinum sæpe venire solebat, ut a beato viro divina præcepta audiret, et ut a sacro ejus ore post communicationem corporis et sanguinis Christi more benediceretur solito. Quadam igitur die ad basilicam sanctæ Dei genitricis semperque Virginis Mariæ, ubi etiam B. Bertinus S. Audomari sepe vivit, prædictus Walbertus veniens, ibidemque orationem complens, aliqua eum necessitate subito retrahente ad beatum neglexit venire Bertinum, sed ad suam propriam ineaute remeaverat domum. Tunc suus discipulus nomine Dodo beato nuntiavit Bertino dicendo: «Valde venerabilis Pater, admiror quod vester fidelis in Christo amicus Walbertus in proximo nobis hodie iter faciens sine vestræ benedictionis petitione ad suam insolenter perrexit domum.» Tunc sanctus Christi confessor Bertinus prophetico spiritu plenus prædicto ait discipulo: «Antequam, fili, ad suam Walbertus perveniat domum, ad quam nunc properando se credit cito esse venturum, valde poenitebit, quod hodie sine nostræ benedictionis munere de hoc perrexit loco.» Quod secundum beati viri præscientis verbum effectus probavit rei. Eodem enim die post solis occasum nuntius a Walberto velociter secutum domini sui præceptum equitando ad beatum venit Bertinum, statimque postquam ad sancti viri præsentiam venit, ejus provolutus vestigiis tremula ad eum ait voce: «Domine, vester benevolus in Christo amicus Walbertus modo in confinio mortis et vitæ positus vos in Dei postulat nomine, ut pro eo secundum solitam vestræ charitatis pietatem mise-

(10) Verbatim ex antiquo Anonymo.

(11) Confessarium vocant: quo de munere seu officio lege præfationem huic sæculo præfixam.

ricordoni deprecemini Dominum, ut per vestras in A
 conspectu aeterni Regis gloriosas preces de mortifero periculo quod sibi nuper accidit, solamen recipiat. Postquam enim in hac die siue vestra benedictione ad suam volens properare domum perrexerat, subito in medio viae spatio de suo in quo velociter equitabat equo dejectus, super petrosani incautus corruit terram, multisque in ejus corpore membris collisis, femoreque ejus, beatissime Pater, penitus confRACTO, mortem sibi subditam adesse putat, nisi illum, ut credit, per vestras sacras orationes pietas liberet divina. Scit enim quod hoc sibi periculum per suam contigit negligentiam, quia sine vestrae benedictionis tutamine per hostis callidi astutiam, aliqua se necessitate retrahente de hoc hodie loco perrexit. Idecirco, vos in Dei nomine de praedicta negligentia veniam petendo precatur ut potum vestro sacro ore benedictum sacrisque manibus signatum ad eum antequam moriatur transmittere dignemini. » Tunc venerabilis senex casu fidelis amici commotus, suo inunctanter jussit discipulo ex aenophoro (12) quod in sacrario positum fuerat, vinum propinare, ut ad aegrotantem celerissime mitteretur amicum. At juvenis leviter sancto respondit abbati: « Est, ut reor, beatissime Pater, spatium mensis integri, aut eo amplius quo nec in eo de quo dicit vasculo una phiala fuerit vini. » Huic sanctus Christi confessor et fide perfecta et charitate plenus suo dixit discipulo: « Vade, filii, in Dei nomine ad illud de quo dicit vasculum; Dominus enim noster cui omnia possibilia sunt; qui adest in opportunitatibus (*prope est enim Dominus invocantibus eum* [Psal. CXLIV, 18]), nostro aegrotanti amico, credo, salutiferum dabit potum. » Tunc juvenis sancti viri praepcepta secutus, in praedictum intrando sacrarium, illud vas de quo paulo ante sancto dixit abbati, quod nec una in eo fuisset vini phiala, divina largiente gratia, hac vice plenum optimo invenit vino, cujus mirabilis odor praedictam compleverat domum. Tunc sanctus Christi confessor Bertinus immensas omnipotenti Domino gratias agens, Walberti ait puero: « De hoc vino aliquid tecum portando ad tuum velox recurre dominum. » Tunc ille in eadem nocte immenso repletus gaudio ad suum reversus est dominum, totumque ei quod factum fuerat narrando miraculum, salutiferum sibi potum de praedicto propinaverat vino. Postquam vero de eodem benedicto hiberat potu, in eadem hora, divina medente manu sanus effectus est, immensasque omnipotenti Deo salutis suae auctori gratias referens, cordisque compunctione repletus, magnam

(12) *Id est, vase vinaceo.*

(13) Hinc inferunt nonnulli Walbertum hunc non alium esse quam S. Walbertum abbatem Luxoviensem: quod rejecimus in hujus Elogio Saeculo II ad ann. 664.

(14) Deest in antiquo Anonymo.

(15) Rectius Iperius: *Actum Viromandis, quando fecit Februarius dies 8, undecimo regni domini nostri Theodorici gloriosissimi regis, id est anno Christi 684. Addit Iperius cap. 1, parte XIV: Quod*

haereditatis suae partem, villam scilicet Arkas et multa alia sicut antiquitas asserit, praedia B. Bertino tradidit, et usibus fratrum in *Sithiu* Christo famulantium perpetuo delegavit. Sicque paulatim rebus saecularibus renuntians, omnique studio caelestibus inhians, jamque monachus fieri desiderans, S. Bertini hortatu et consilio fretus, in Luxovio (13) habitum religionis suscipere irrevocabili spondet devotione.

CAP. VIII. *Traditio de Hunulfricurt* (14).

12. Vir quidam inclytus nomine Amalfridus tradidit domno Bertino monasterium quod ipse construxerat in proprietate sua, nomine *Hunulfricurt*, in pago Cameracensi super fluvio *Scald*, ubi et filia ipsius illustris viri, Auriana nomine, abbatissa sanctimonialium rectrix esse videtur eo tenore ut hoc ipse dum adviveret, per precariam haberet, et post suum obitum ac filiae ejus Aurianae, supradictus abbas Bertinus seu successores sui hoc habeant, teneant ac possideant: et quemcunque praepositum ibi praeponeere voluerint, licentiam habeant, sicut etiam exemplar illius traditionis apud nos haecenus conservatum testatur, actum anno ab incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo septimo (15), indictione sexta.

CAP. IX. *Quod plurima signa, licet nos lateant, per eum fecit Dominus* (16).

13. Praeterea per sanctum virum mira divinitas egit, quamvis partim ipse celandi studio, partim tunc praesentium negligentia occuluerit. Sed omnibus miraculis labor in Dei servitio indeficiens est praefereendus, et cura pervigil animarum sibi commissarum. Omni itaque tempore vitae suae in praeparatione loci sibi a Deo traditi sudavit, cujus labori adeo divina gratia adfuit, ut suo tempore praeiis monasteriis regia affluentia constructis, et numero pignerum sanctorum, et rerum abundantia coaequaretur. Sanctus igitur Christi confessor Bertinus, postquam Adroaldus in *Sithiu* locum tradiderat, quinquagesimum septimum annum regiminis sui agens, virum venerabilem suum monachum Rigobertum nomine, successorem sibi ordinavit; ipse vero privatim agens reliquum vitae suae, in divina se contulit contemplatione. Aedificaverat etiam D oratorium quoddam, adhuc vivente suo praedilecto Audomaro Dei antistite, quod ab orientali plaga templi S. Petri constructum dedicari fecit ab eodem pontifice in veneratione sanctae Dei genitricis Mariae, quo potissimum pernoctans in precibus dice non minus indefessus Christi miles supplebat jeju-

Amalfridus regali privilegio confirmari fecit, quod sic incipit: Quoties recta postulatio, etc. Datum Kalend. April. anno XIV regni nostri, Barisiaco palatio. Deinde Amalfrido Aurianaque defunctis, moniales ibi succedere, S. Bertini successores inhiuerunt, et monachos ibi statuerunt. Quomodo vero sit alienata, et ab hac obedientia nostra recesserit, scripta nostra non continent. Lege Vitam S. Austreberti ad ann. 704.

(16) De verbo ex antiquo Anonymo.

niis. Venerabilis igitur abbas Rigobertus vices excubiarum ejus in gregem Domini industria exsequens, ejusdem Patris jussu monasterium (17) in honore B. Martini paucis temporibus magno opere aedificavit. Erat enim summæ devotionis in hunc confessorem Domini, ejusque memoriæ plurimum inserviens et dilectioni.

CAP. X. Qualiter vir Dei tentatus fuit a diabolo in specie mulieris, et per S. Marinum visitatus.

14. Fertur siquidem a senioribus nostris, eundem virum Dei quodam Sabbato sanguine minutum, a maligno spiritu sub specie puellæ regię personæ tentatum, nec primum ~~duos~~ tantarum percepisse insidiarum. Sed cum jam, fratribus eum ad mandatum Domini (18), quod apud monachos singulis Sabbatis ex more celebratur, operientibus, vellet abire, illaque eum retinere tentaret, loquens quasi de monasterii necessaria utilitate, magis autem anhelans ut si posset captivum duceret servum Domini sua turpi commistione; prædictus Dei pontifex S. Martinus ei apparuit, fratrem et amicum dulci compellans affatu, insidiantis in pellice inimici cavillationes dolosque retexti, quod mox idem tiro Domini a se crucis signo abegit; surgensque fratres se ad mandatum Domini postulantes, Deum laudans super ejus tanta pietate petivit. Tanta nimirum de ejus sanctitate lætitia erat cœlicolis, ut non modo eos intercessores apud Deum mereretur in superis, sed etiam ut salutis ejus obsequio inservire præsentialiter parerent in terris, ne videlicet tantum remunerationis et gloriæ suæ cohæredem amitterent in cœlis. Considerans ergo pius Pater omnino monachis non expedire sexu femineo quovis modo communicari, penitus exclusit sub anathemate (19) ingressum feminarum de aditis ejusdem cœnobii. Quod nostro tempore a quadam religiosa servatum muliere, ut scilicet ulterius nollet ire quam ipsum virum Dei didicerat constituisse; ea quoque mortua corpus servavit exanime. Nam eam in feretro positam ferentes, cum in ipso ejus antiquæ adventionis pervenisset

limite, tanto coæfestim divinitus figitur pondere, ut ultra ferri non posset, coæcta etiam ad ferendum præsentium multitudine. Sicque anus præceptum quod ad reverentiam sancti excoluit dum vixit, defunctum corpus ad votum viventis animæ transgredi non potuit.

CAP. XI. Quod Erlefrido post Rigobertum cœnobium suum commisit (20).

15. Post paucorum annorum sudorem Rigobertus impetrata pii præceptoris sui indulgentia, et ipse se in otium spirituale contulit, perfectumque sæ tanti Patris discipulum doctrina ejus et exemplis instructum hac sui mutatione ostendit. Qui egregius Pater Erlefridum suum a puero nutritum abbatem successorem ordinavit, qui alteri non inferior, a paterna institutione non degeneravit.

CAP. XII. De transitu B. Bertini.

16. Condigna sancti viri laboribus Christus rependere præmia volens, vocatum ad se transire fecit plenum dierum perfectorumque meritum: Quem præfatus abbas Erlefridus omnisque cœtus monachorum cum honore maximo, ut tantum decebat Patrem, conditum sepelierunt in cœnobio proprio, quod constructum erat in honore sancti præsulis Christi Martini. Transit autem idem Dei athleta nona Septembris, anno incarnati Verbi sexcentesimo (21) nonagesimo octavo, ætatis vero ceutesimo duodecimo, Childeberti vero Francorum regis quintodecimo, anno ex quo eundem locum construere cœpit quinquagesimo nono. Eodem autem tempore venerabilis rex Childebertus cum regnasset annis sexdecim, migravit ad Dominum, regnavitque Dagobertus puer filius ejus post eum annis quinque. Sub cujus tempore prædictus abbas Erlefridus basilicam S. Martini supra S. P. Bertini cumulum ampliori opere reædificare cœpit, constructa venerationis ara ad caput tumuli, ubi plurima per beati viri merita Dominus peregit miracula, e quorum numerositate, Domino favente, paucissima promemus.

LIBER PRIMUS MIRACULORUM.

Ab eodem auctore compositus.

CAP. I. De piscatore sanato (22).

Tres viri in piscationis arte periti nocte Dominica in Rhodano flumine juxta beati Mauricii martyris monasterium (servi enim erant illius loci) navim ascendentes, retia ad capiendos extenderunt pisces:

(17) Id est ecclesiam S. Martini quæ nunc parochialis est. Sic S. Petri monasterium, id est basilica, infra num. 14: quæ basilica amplius non exstat.

(18) Ex præcepto regulæ S. Benedicti cap. 55 id officii ministri mense aliis præstabant.

(19) Istius interdicti usus perseverabat adhuc sub finem sæculi tertii decimi, ut patet ex Iperio, cap. 52, parte IV. Confer. lib. II Mirac., cap. 12.

D dein insolita eorum retia in eadem nocte intravit multitudo, ita etiam ut nec illis per proluxa annorum spatia, quibus in prædicto fluminae retia extendere solebant, tales magnitudine apparuerunt pisces, nec tantam ante piscium multitudinem una

(20) Ex antiquo Anonymo.

(21) Annus quintus decimus Childeberti regis convenit cum anno Christi 709, cum jam elapsi essent anni novem supra quinquaginta ab origine monasterii Sithivensis. Quanquam Folquius Bertino annos regiminis duntaxat 54 tribuit in Chron., lib. I, cap. 21, an librarii errore.

(22) Ex antiquo Anonymo.